

LA POLITITZACIÓ DE L'AVALUACIÓ O LA PSEUDOAVALUACIÓ

**LLUÍS GARCIA I SEVILLA,¹ JOSEP REIG I VILALLONGA,² RAFAEL TORRUBIA I BELTRI,¹
GUILLEM VERGER I GARAU³**

¹Departament de Psicologia Mèdica i Psiquiatria, Universitat Autònoma de Barcelona

²Departament de Ciències Morfològiques, Universitat Autònoma de Barcelona

³Departament de Medicina Interna, Universitat Autònoma de Barcelona

Els metges i biòlegs sabem que els processos vitals, per complexos que siguin, funcionen gràcies a mecanismes autoreguladors, on les accions dels efectors sobre els receptors són modulades per les retroaccions, o informacions que els receptors envien als efectors sobre llurs canvis d'estat causats per les accions efectores. Quan falla aquesta retroacció, per les raons que sigui, es generen greus errors de regulació i l'aturada eventual del procés vital.

En els processos socials també existeixen retroaccions que regulen les accions, des de la crítica dels altres fins a mecanismes autoreguladors més sofisticats com el mercat. Molt sovint, a la nostra complexa societat, i a causa d'aquesta complexitat, és molt improbable que les retroaccions de les decisions preses a un cert nivell organitzatiu arribin als autors de les decisions. D'ací la pràctica impossibilitat de detectar els greus errors que malauradament massa sovint es cometen, una de les causes fonamentals de l'encariment, de la lentitud de reacció, del burocratisme, i de la ineficàcia dels sistemes de direcció de les grans institucions o corporacions, estatals o civils. Els directius d'aquestes organitzacions, ben conscients del problema, tracten d'obtenir aquesta necessària informació retroactiva però malauradament, i també massa sovint, els procediments d'informació retroactiva usats no són correctes, amb les conseqüències nefastes que hom pugui imaginar.

D'altra banda, aquesta incorrecció no sols desprestigia injustament tots els procediments d'avaluació social, no sols fa que hom els dediqui menys recursos, tancant així el cercle de llur degradació absoluta, sinó que també fa que siguin elegits com a instrument de justificació de polítiques directives mancades d'argumentacions racionals i empíriques. És allò que, com a catalans, i a tall d'exemple, patim: ens conculquen els nostres drets polítics i lingüístics a tots els nivells i després hom fa enquestes a la nostra població on es «veu

clarament» que els catalans renunciïn a emprar llur llengua en moltes situacions; aquestes enquestes són usades per demostrar «científicament» que els catalans, en l'aspecte lingüístic, encara tenen més del que els, cal. Aquesta pseudodemostració científica ens revolta, no sols per la seva falsedat, sinó també perquè ens humilia profundament. Hem d'evitar, emperò, que el nostre rebuig, o acceptació, d'una avaluació sigui basat en motius emocionals, perquè ens desagrada o no. Cal que, com a científics, usem les armes de la ciència: tota mesura, com explicitarem més endavant, és part inextricable d'una teoria, i la teoria implícita d'aquest cas no fa referència a cap concepció filosòfica de «lliure albir», sinó que es refereix als mecanismes, tan coneguts d'altra banda, de la repressió socio-política, de la «domesticació» d'una població per part d'un poder polític; per tant, allò que detecten les dites enquestes són els efectes de la repressió i no cap altra cosa.

En definitiva, l'avaluació és una situació social asimètrica i moltes vegades el que mana diu que avalua per tal de justificar les seves decisions. Ara bé, en democràcia hom tria el que mana, i per tant el triat no li cal més legitimitat, ni científica ni tècnica, per a exercir el seu poder, i si cerca avaluar, mitjançant procediments científicament incorrectes o simplistes, les conseqüències dels seus actes, llavors entendrem que polititza l'avaluació, sostraiant-la del seu àmbit científic-tècnic. Les relacions entre política, poder, ciència, tècnica, etc., que convergeixen en els procediments d'avaluació, són difícils d'aclarir. Ens proposem, a partir del seguit de pressuposicions que explicitem un poc més endavant, presentar una sèrie de casos, de manera simplement expositiva i narrativa, que fan referència a:

- (i) L'avaluació acadèmica dels estudiants universitaris.
- (ii) L'avaluació dels professors universitaris.
- (iii) L'avaluació de l'activitat hospitalària.
- (iv) La concessió de titulacions per part d'institucions científiques i professionals catalanes.

PRESSUPOSICIONS SOCIALS

L'organització social humana és jeràrquica, cosa que significa que si bé hi ha rols coordinats, del mateix nivell o poder, com són ara els establerts entre companys o entre col·legues, la majoria de rols comporta una relació asimètrica de poder entre els rols supraordinats, com el de pare o patró, i els infraordinats, com el de fill o d'assalariat. Quan les relacions són asimètriques cal que el supraordinat, qui detenta el poder, rebi informació sobre el comportament de l'infraordinat per tal d'exercitar el poder, altrament la relació no funcionaria. Aquesta necessitat peremptòria d'informació, del supraordinat sobre la conducta de l'infraordinat, es mitiga en gran part pel gran nombre de regulacions implícites, normes socials, o explícites, lleis, que delimiten el comportament de l'infraordinat. Tanmateix, per atapeïda que sigui la teranyina

de les normes socials o enfarfegada la selva legislativa d'una societat complexa com la nostra, aquests controls, el social i el polític, no abasten tota la casuística de comportaments. D'ací que els poderosos necessitin, malgrat tot, avaluar els rendiments individuals en el compliment de rols dels seus infraordinats.

PRESSUPOSICIONS POLÍTIQUES

Parlant socialment, poderós és qui pot alterar el comportament d'altri. Tradicionalment el poder ha estat dels detentors de la força física, poder que han exercit bé sense limitacions si n'eren els únics detentors o bé amb unes limitacions com més detentors igualment poderosos són al joc social. Aquesta igualació en poder desvertebraria la societat, tot desjerarquitzant-la, si no hi hagués mecanismes de provisió del poder. Entre molts d'altres, el mecanisme democràtic comporta la delegació temporal dels rols supraordinats a partir d'un cert grau d'acord entre persones que es consideren iguals entre elles, entre individus amb rols coordinats. Allò que es delega democràticament és la capacitat per a alterar el comportament d'altri, el poder, i no cap altra capacitat o qualitat que puguin tenir els individus delegadors, tals com la saviesa, la ciència o el coneixement tecnològic. De manera que el supraordinat democràticament pot equivocar-se tant com el tirà. De fet, la provisionalitat de la delegació democràtica de poder és un reconeixement prou clar de la seva manca d'immunitat a l'error.

PRESSUPOSICIONS CIENTÍFIQUES

La ciència, a diferència d'altres sistemes de pensament, té com a punt de partença l'observació objectiva i com a punt d'arribada la demostració també objectiva, i l'objectivitat no és sinó consens o acord pràcticament total entre persones que es consideren iguals entre elles, els científics. Certament, aquest ambient igualitari i de lliure discussió entre individus amb rols coordinats, que cal perquè es generi el pensament científic, és pràcticament igual a l'ambient que cal per a desenvolupar l'organització democràtica d'un grup o societat. Ara bé, malgrat aquesta semblança «ambiental» el pensament científic disposa d'una metodologia pròpia i privativa.

Així, a partir de l'objectivitat, en ciència, hom elabora teories o explicacions, teories que són refusades o acceptades per la comunitat de científics, no per les característiques personals o de poder de qui les propugna, sinó per les proves empíriques i objectives que avalen cada teoria. Malauradament, massa sovint qualche científic ha abusat de la seva condició de supraordinat per fer acceptar idees que no podien ser demostrades seguint una metodologia científica. Justament per evitar aquests abusos cal extremar les exigències de la metodologia de la ciència amb les proposicions pretesament científiques dels poderosos.

PRESSUPOSICIONS MÈTRIQUES

El coneixement científic de qualsevol fenomen es compendia en la seva mesura. No hi ha teoria científica sense mesura i no hi ha mesura científica que no es fonamenti en una teoria. La mesura científica és, doncs, l'expressió més nítida de l'objectivitat científica, tant de la simple observació descriptiva d'un fenomen com de les proves experimentals i controladores de les seves teories explicatives, i l'objectivitat, remarquem-ho de nou, és acord i consens intersubjectiu. D'ací la capacitat conciliadora de la mesura científica, d'ací l'ànsia per la mesura científica dels propugnadors d'un sistema democràtic d'organització social. Del punt de vista científic, proposar-se mesurar un fenomen equival a emprendre el seu estudi amb la metodologia de la ciència. D'ací la capacitat generativa d'explicacions teòriques de les mesures científiques, d'ací l'ànsia per la mesura científica dels propugnadors de l'estudi científic de l'organització social. Ara bé, la metodologia de la mètrica dels comportaments o dels fenòmens socials no és diferent de la d'altres mesures biològiques, perquè les societats animals i el comportament dels seus membres són també l'expressió de la seva biologia. Així doncs, hem d'exigir a les mesures comportamentals els mateixos requisits exigibles a d'altres mesures biològiques, p.e. la glucèmia o la pressió arterial:

(i) Una teoria que expliqui convenientment els fonaments de la mesura, relligant científicament el fenomen a mesurar i el procediment de mesura.

(ii) Determinació dels procediments de mesura adequats per a distingir entre una característica permanent, p.e. glucèmia o pressió basals d'un individu, de les variacions momentànies o situacionals; en psicometria hom distingeix en aquest sentit, entre «tret» i «estat».

(iii) Demostració que la mesura en qüestió és suficientment estable com per considerar que hom avalua una característica permanent, o tret, i per tant atribuïble a variables de l'individu avaluat i no a variables ambientals i situacionals; en psicometria hom parla, en aquest sentit, de fiabilitat test-retest de la mesura.

(iv) Demostració que la mesura en qüestió varia en funció de variables ambientals i situacionals que la teoria prediu que modificaran allò mesurat, com l'exercici modifica la pressió arterial, o la ingesta modifica la glucèmia; hom parla, en aquest sentit, de sensibilitat de la mesura.

(v) Demostració que la mesura en qüestió covaria amb d'altres procediments, com més independents i diferents millor, d'estimació d'allò mateix mesurat, com l'ús de reaccions químiques alternatives per a determinar la glucèmia o la mesura de la pressió arterial mitjançant un catèter intraarterial; en psicometria hom parla, en aquest sentit, de validesa de la mesura.

(vi) Demostració que la mesura en qüestió covaria, i en el sentit predit per la teoria, amb d'altres mesures d'altres variables dins un funcionalisme més global, com la pressió arterial amb la venosa, el ritme respiratori o el cardíac, etc., o la glucèmia amb el nivell d'insulina en sang o amb la sensació subjectiva

de gana o de desanament; aquestes demostracions són les més potents científicament parlant i reben el nom, en psicometria, de validesa científica o de construcció.

(vii) Obtenció de taules de la mesura en qüestió en funció de característiques de l'individu, explícitament biològiques com l'edat, el sexe o la constitució, o psicològiques, com la intel·ligència o la personalitat, o socials, com la classe social o els anys d'escolarització, que puguin modificar, segons els tipus de fenòmens mesurats, els resultats. Aquestes taules són imprescindibles quan hom vol diagnosticar, és a dir, interpretar uns resultats, com ara determinar la presència d'una diabetis o d'una hipertensió en una persona. Aquestes taules reben el nom, en psicometria, de barems, taules que serveixen per satisfer els requisits per interpretar els resultats o per diagnosticar a partir d'ells.

A TALL DE CONCLUSIÓ

Sembla mentida l'esforç que cal fer per a convèncer la gent, encara que es tracti de persones intel·ligents i formades científicament, que les mesures psicològiques o socials són metodològicament **iguals** que qualsevol altre tipus de mesures d'un fenomen físic. Aquesta dificultat d'enteniment és perquè els científics, com a col·lectiu, encara no ens hem desempallegat de l'efecte Humpty Dumpty (rellegiu, si us plau, les nostres Pressuposicions Socials i les Polítiques) en aquestes àrees de saber.

Humpty Dumpty és un personatge d'en Lewis Carrol:

«No veig que vol dir això de "glòria"», digué Alicia.

Humpty Dumpty somrigué desdenyosament. «Ni ho veuràs fins que jo no t'ho digui. Significa que "és un argument que et deixa bocabadada".»

«Però "glòria" no significa "un argument que et deixa bocabadada"», objectà Alicia.

«Quan jo uso una paraula», féu Humpty Dumpty, en un to més aviat desconsiderat, «vol dir exactament el que jo decideixo que digui —ni més ni menys».

«La qüestió és», féu Alicia, «si es pot fer que les paraules signifiquin tantes coses diferents».

«La qüestió és», féu Humpty Dumpty, «qui mana —amb això n'hi ha prou».

(Lewis Carroll, *A través de l'espill*, 1872)

Així, i per exemple, si el **rectorat** d'una universitat **decideix** que el seu professorat ha d'ésser avaluat a partir d'**enquestes fetes als alumnes** de cada professor mitjançant una variant, adaptada a la situació de classe, de sociograma (una tècnica que permet determinar les afinitats i distàncies socials que es donen entre els individus que conformen un grup), doncs així es fa **amb el silenci de la majoria dels professionals universitaris que saben que la seva feina és fonamentalment una activitat intel·lectual** i no una tasca purament

relacional amb els alumnes, que és allò que mesuren els sociogrames. És cert que una classe és un grup, com també és cert que el professor el lidera, dit en termes tècnics, i que aquest lideratge és important, però *avaluar* la feina professoral a partir just d'aquest aspecte, deixant a banda totes les implicacions intel·lectuals, fonamentals i definitives dins el rol de professor universitari, és un pur disbarat. L'efecte Humpty Dumpty és màxim quan el poderós, «qui mana», que el provoca no és un simple superior jeràrquic sinó **el superior** en tots els ordres, el **sobirà estat**. En efecte, el poder polític, qualsevol poder polític, usa el llenguatge com allò que és fonamentalment: una tecnologia social; i el poder polític usa aquesta tecnologia social per dominar, en definitiva, per constituir-se com a poder. El poder polític té múltiples vies d'influència social molt poderoses: des de les lleis fins als continguts educatius, des de les inscripcions de les monedes i bitllets de banc fins al nom dels carrers, des dels reglaments administratius fins als sistemes electorals, des del sistema de selecció dels seus funcionaris fins a la declaració de les festes laborals, etc. Encara hi ha més «maquiavel·lisme», perquè aquest conjunt de creences fabricades pel poder polític modern són presentades, pel propi poder, com a creades espontàniament per la societat. Així, i per exemple, l'«opinió pública» diu que si hom **no usa el català** per etiquetar productes o no hi ha més programes televisius en català és **per «raons de mercat»**, perquè no hi ha demanda, quan **en realitat és just al contrari**: ha estat l'esforç, la insistència i els diners de moltes persones les que han fet possible, per exemple, que TV3 arribi fora de les cotilles geogràfiques que el poder li ha imposat per llei, i és per llei que tots els productes que circulen per l'estat espanyol, fins i tot els importats, han d'ésser etiquetats en castellà, i és per llei, i no per raons de mercat, que tots els súbdits de l'estat espanyol han de saber castellà i no poden al·legar la seva ignorància. En canvi, és perquè tots nosaltres volem, per demanda social, que ens hem reunit a Lleida, i si els nostres congressos han estat interromputs en dues ocasions, no ha estat perquè hagués minvat el seu «mercat», sinó perquè ens els prohibien fins i tot físicament.

A les Taules 1 i 2 trobareu exemplificats, seguint les consideracions abans exposades sobre les Pressuposicions Mètriques, aquests dos casos tan nostres, un per a alguns de nosaltres —l'avaluació dels professors universitaris—, i un altre per a tots nosaltres i d'una manera molt fonda: l'avaluació del desgavell lingüístic de casa nostra. En aquest darrer cas, especialment, cal adonar-se que l'efecte Humpty Dumpty, o deformació perceptiva de la realitat social a causa del poder polític-social, és esborronador perquè, en certa mesura, encara som sota els efectes deformadors del règim hispano-feixista de Franco. Recordem que el poble alemany patí el seu feixisme durant uns 12 anys, i que l'italià en patí el seu durant uns 20 anys. Doncs bé, nosaltres hem patit un feixisme aliè, l'espanyol, durant més de 40 anys! Imagineu com ens ha deformat la visió de la nostra pròpia realitat social, un poder polític, que com tots els feixistes, era xenòfob, menyspreador de la intel·ligència i de tots els seus productes i valors

TAULA 1. Avaluació del professorat universitari

	PSEUDOTEORIA	TEORIA CIENTÍFICA
AFIRMACIONS GENERALS	L'aprenentatge acadèmic no és sinó el resultat d'una relació social especial entre les característiques personals del professor i les necessitats evolutives de l'alumne.	La tasca principal d'un professor és tant la transmissió de nova informació a l'alumne com la reorganització d'aquesta nova informació amb la que ja disposa aquest.
DEDUCCIONS QUE PODRIEN VERIFICAR-SE O S'HAURIEN DE VERIFICAR	La bondat d'un professor s'avalua mitjançant una mesura sociomètrica de la seva persona feta pels seus alumnes. En la selecció dels professors cal primar les seves potencialitats afectives i actitudinals. El rendiment acadèmic dels alumnes depèn fonamentalment dels aspectes emotius i relacionals del professor. No es pot aconseguir un bon rendiment acadèmic amb procediments «deshumanitzats». A més companyonia entre professor i alumne, més aprenentatge. L'aprenentatge depèn més del docent que del mètode. Motivar i interessar l'alumne per la matèria és un dels objectius fonamentals. Cal avaluar l'alumne en funció del seu esforç i motivació.	L'eficàcia d'un professor s'avalua examinant els coneixements i la capacitat de síntesi que ha generat en l'alumne. Cal primar en la selecció dels professors les seves capacitats intel·lectives i aptitudinals. El rendiment acadèmic de l'alumne depèn fonamentalment de la intel·ligència del professor. L'ensenyament programat per ordinador és un bon procediment per a transmetre i reorganitzar coneixements. La companyonia no necessàriament augmenta l'aprenentatge, sinó que en certs casos el pot perjudicar. L'aprenentatge depèn més del mètode que del docent. Assolir un determinat nivell de coneixements de la matèria és un dels objectius fonamentals. Cal avaluar l'alumne en funció dels coneixements adquirits.
PRODUCTE FINAL	PROFESSORS AGRADABLES I SIMPÀTICS, QUE «CAUEN» BÉ ALS ALUMNES	PROFESSORS DURS I EXIGENTS, QUE NO NECESSÀRIAMENT «CAUEN» BÉ ALS ALUMNES

(ciència, tecnologia, cultura, etc.), i que semblava tenir com a única obsessió l'espanyolitzar-nos.

Les taules resumeixen aquests dos casos avaluatius paradigmàtics, el dels professors universitaris (Taula 1) i el de la nostra situació lingüística (Taula 2), confrontant una visió pseudocientífica amb una de científica. La

TAULA 2. Avaluació de la nostra situació lingüística

	PSEUDOTEORIA	TEORIA CIENTÍFICA
AFIRMACIONS GENERALS	Les llengües tenen entitat i vida pròpia, de manera que n'hi ha de poderoses, d'elegants, de cultes, d'intel·ligents, etc.	La llengua és un comportament complex, causa i efecte de la socialització, procés determinat per les relacions socials.
DEDUCCIONS QUE PODRIEN VERIFICAR-SE O S'HAURIEN DE VERIFICAR	Les llengües s'estimen, així que només individualment es pot fomentar el seu aprecí i la seva adopció. Defensar una llengua consisteix a fer veure les seves virtuts a fi de promoure un lligam afectiu entre la persona i la llengua. Diverses llengües poden conviure dins una mateixa societat, especialment quan són germanes i estan ben repartits els papers entre elles El castellà s'imposa al català per la seva superioritat en tots els camps. Hi ha llengües glotòfagues que creixen perquè s'alimenten d'altres llengües. El castellà s'aprèn fàcilment, sense coaccions, sense esforç, perquè és present ambientalment per tot arreu. Els catalans «educats» usen el castellà amb els castellanoparlants, com si els agradés compartir amb ells l'agradable «sonoritat» del castellà. La llengua castellana és més sòlida i apta per a la vida, mentre que la catalana és més intimista i evocadora d'afectes familiars. El castellà, com a estructura lingüística, és «més perfecte» que el català perquè s'escriu quasi com es parla.	Les llengües s'usen, de manera que només col·lectivament hom pot fer propalar i fer prevaler el seu ús. La defensa d'una llengua és un afer col·lectiu i és una de les tasques irrenunciabls dels representants de la societat: els polítics. L'ús social de dues llengües dins un mateix territori indica la barreja de societats diferents: zones frontereres o una societat dominada per una altra. La legislació espanyola no sols imposa l'ús del castellà sinó que en frena el del català. Els estats sobirans gasten recursos ingents en la llengua pròpia, tant dins com fora de les seves fronteres. El jovent no aprèn anglès malgrat viure amarat d'aquesta llengua, en canvi una forta estructura funcional fa que de ben petits aprenguin castellà a l'escola. Després de molts episodis de càstig, els catalans han estat educats a «girar la llengua» en conversar amb un castellanoparlant, en un acte de submissió apresca. La «minorització» política i legal a què són sotmesos els catalanoparlants fa que associïn el català amb l'arraconament familiar i no amb les situacions de poder. Els catalans aprenen el castellà literari, una forma escrita molt invariant, mentre que, per a ells, el català és, lògicament, una de les seves múltiples variants orals.
PRODUCTE FINAL	ACCIONS VOLUNTARISTES I POSSIBILISTES	LLUITA LEGAL I POLÍTICA

pseudocientificitat és determinada per la falsedat empírica de les deduccions de la pseudoteoria, com ara la impossibilitat de provar que les llengües glotòfagues tinguin un «estómac» o un cert aparell digestiu. Hem de remarcar que, per simplificar la Taula 2, amb «castellà» volem referir-nos no sols a l'espanyol, sinó també al francès, i que, també per simplificació, les referències a l'organització política del Regne espanyol també es refereixen a les de la República francesa. Val a dir que hauríem d'excepcionalitzar, dins aquestes correspondències hispano-franceses, les relatives a l'ús oral o escrit de les llengües: als països espanyols —els estats de llengua oficial espanyola— els poders públics fomenten primordialment un ús *oral* de la seva llengua, mentre que l'estat francès des de sempre ha fomentat també, i amb molta intensitat, l'ús *escrit* de la seva llengua. Així, si parlem de l'edició de llibres, seria fals dir «Les idees publicades en llibres en castellà tenen una difusió més universal que les publicades en llibres catalans» perquè «Les tirades dels llibres en castellà són molt magres —per exemple, en relació a l'anglès—, i més de la meitat dels exemplars són consumits a països de parla catalana». Canviant, en aquest cas suara esmentat «castellà» per «francès», els resultats no serien els mateixos.

BIBLIOGRAFIA

- Bunge, M., Ardila, R. (1988). *Filosofía de la Psicología*. Ariel, Barcelona.
- Carroll, L. (1985). A través de l'espill. *Quaderns Crema*, Barcelona.
- Castell, E., Garcia Sevilla, L. Las dimensiones básicas de la práctica profesional del médico de Atención Primaria. *Atención Primaria* 5, 12–16.
- Garcia Sevilla, L. (1976). La Psicología : Entre la ciència i la ideologia. *Perspectiva Social* 17, 26–31.
- Garcia Sevilla, L. (1979). «Castellà» i «Espanyol» al diccionari de la Reial Acadèmia Espanyola (i 2). *L'Avenç* 17, 26–31.
- Garcia Sevilla, L. (1985). Anàlisi de la Psicoanàlisi. *Monografies de la Secció de Ciències* 3. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- Garcia Sevilla, L. (1986). Psicología del proceso de minorización de las lenguas sin estado propio. In Ruiz Olabuenaga, J. I., Ozamiz, J. A. (Dir.) *Hizkuntza Minorizatuen Soziologia*, pp. 343–346. Iturrutalo, Donostia.
- Garcia Sevilla, L. (1991). Taller sobre bilingüisme passiu. In Diversos autors (ed.), *II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Àrea 2. Sociologia de la Llengua*, pp. 402–403. Diputació de Girona, Girona.
- Garcia Sevilla, L. (1994). Avaluació de l'avaluació de la docència universitària. 1992–93. (NOTA: L'ICE de la UAB en proporciona una fotocòpia a qui la demani)
- Garcia Sevilla, L. (1995). Les dimensions ideològiques dels balears. *Sus, Balears!* 3, 35–62.
- Garcia Sevilla, L., Balada, F., Muntaner, C. (1982). Els no-catalanoparlants i l'ensenyament en català a la Universitat. *Actes del 1er symposium sobre l'ensenyament del català a no-catalanoparlants*.
- Garcia Sevilla, Jiménez, S., Muntaner, C., Balada, F. (1984). El xoc cultural dels immigrants a

- Catalunya: Resultats qualitatius. *Annals de Medicina* **70**, 108–111.
- Garcia Sevilla, L., Llopart, J., Muntaner, C., Pérez, J., Torrubia, R. (1984). Examen de los exámenes. I Congreso de Evaluación Psicológica. Madrid, 26–29 de setembre.
- Garcia Sevilla, L., Montaña, E., Muntaner, C., Torralba, L. (1981). La problemàtica de la reinstauració del català a la universitat: Estudi empíric d'una facultat. *Ciència* **11**, 68–71.
- Garcia Sevilla, L., Vallès, A. (1986). Un sistema econòmic de cens lingüístic de llengües minoritzades. *Treballs de sociolingüística catalana* **6**, 135–138.
- Kamp, L. J., Langerak, W. F., Gruijter, D. N. M. (ed.) (1980). *Psychometrics for Educacional Debates*. Wiley, Chichester.
- Kline, P. (1993) *The Handbook of Psychological Testing*. Routledge, Londres i Nova York.
- Magnusson, D. (1967). *Test Theory*. Addison-Wesley, Londres.
- Muntaner, C., Garcia Sevilla, L., Balada, F. (1991). La llengua catalana com a relació constitutiva d'una societat: proves empíriques. In Diversos autors (ed.), *II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Àrea 2. Sociologia de la Llengua* 348–352. Diputació de Girona, Girona.
- Pérez, J., Torrubia, R. (1984). Proves de rendiment acadèmic. Departament de Psicologia Mèdica, UAB.
- Rutman, L. (1984). *Evaluation research methods: a basic guide*. Sage, Beverly Hills.
- Serrano, P., Garcia Sevilla, L., Pérez, J. L., Pina, M., Ruiz, J. R. (1986). Municipal Police evaluation: Psychometric versus behavioural assessment. In Yuille, J. C. (ed.), *Police Section and Training: The Role of Psychology*, pp. 257–265. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht.
- Sureda, B., Artigues, A., Bibiloni, G., Cuyàs, M., Garau, V., Garcia Sevilla, L., Garcias, F., Obrador, J., Oliver, G., Salvà, P., Serra, B. (1987). Enquesta sociolingüística a la població de Mallorca. Universitat de les Illes Balears i Consell Insular de Mallorca, Ciutat de Mallorca.